

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР
Ч-92

Автор:

Чупринін О. О., учитель-методист, учитель української мови та літератури вищої категорії ЗОШ І–ІІІ ступенів № 167, м. Харків.

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики викладання гуманітарних дисциплін Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, член Асоціації українських письменників;

Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Чупринін О. О.

Ч-92 Усі уроки української літератури в 7 класі. І семестр / О. О. Чупринін. — Х. : Вид. група «Основа», 2015. — 367, [1] с. : схеми, табл., CD. — (Серія «Усі уроки»).

ISBN 978-617-00-2472-5

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для 7 класу (І семестр) 11-річної школи за новою програмою згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 585 від 29.05.2015. Серед них уроки текстуального вивчення творів, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, виразного читання, літератури рідного краю, контрольних робіт. Запропоновані розробки містять елементи нестандартних підходів, інтерактивних методик.

Для вчителів української мови та літератури шкіл різних типів, керівників методичних об'єднань, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР

ISBN 978-617-00-2472-5

© Чупринін О. О., 2015

© ТОВ «Видавнична група «Основа», 2015

Передмова

Літературна освіта є важливим чинником створення оптимальних передумов розвитку всебічно освіченої особистості, виховання громадянина — патріота України, її зміст базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії.

Українська література — потужний носій ідентичності нації, її генетичний код, тому в контексті світових процесів глобалізації, в індивідуальному національному самоусвідомленні, самозбереженні й самоствердженні її роль незаперечна й важлива.

Виховання свідомого українця повинно базуватися на історичних і культурних знаннях, традиціях, на переосмисленні сучасного досвіду на основі загальнолюдських цінностей. Ознайомлення з художнім твором, усебічний аналіз змістової, жанрової та естетичної специфіки наблизять учнів до розуміння літератури як вияву мистецтва, потужного чинника світосприйняття та самоідентифікації.

Відповідно в сьогоденній освітній системі предмет «Українська література» набуває особливої актуальності й вагомості.

Пропонований посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для 7 класу 11-річної школи. Навчальне видання складено згідно з програмою з української літератури для 5–9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, яка відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 та відповідними змінами та доповненнями затвердженими Міністерством освіти і науки України (наказ № 585 від 29.05.2015 р.).

Курс української літератури в 7 класі структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними блоками: «Із піснених скарбів», «Про минулі часи», «Ти знаєш, що ти — людина?», «Ми — українці». До кожного з них відповідно до вікових особливостей школярів дібрані тексти, які за своїм змістом дають можливість максимально репрезентувати ту чи іншу тему.

Цим тематичним блоком передує «Вступ», що передбачає один урок, на якому акцентовано увагу на розумінні художнього твору як явища мистецтва, створеного письменниками.

Перший розділ «Із пісенних скарбів» містить соціально-побутові пісні та коломийки. Вивчення цих творів сприяють формуванню та вихованню у школярів поваги до народної творчості.

Другий розділ «Про минулі часи» передбачає вивчення творів І. Франка, Т. Шевченка, А. Чайковського, М. Стельмаха, Г. Тютюнника.

Ці тематичні блоки будуть опрацьовані впродовж I семестру.

Третій розділ «Ти знаєш, що ти — людина...» дозволить учням ознайомитися з творами О. Стороженка, Б. Лепкого, Л. Костенко, М. Павленко, Л. Пономаренко, В. Симоненко. У творах цих письменників порушено проблеми: «Скарб-щастя», «Істинні та фальшиві цінності», «Моральний вибір кожної людини», «Людина і природа».

Останній, четвертий розділ, — «Ми — українці» містить твори О. Ольжича, О. Теліги, О. Гавроша, А. Малишка. Він сприятиме вихованню у школярів любові до матері, Батьківщини, почуття власної гідності, патріотизму, духовності; усвідомленню активної життєвої позиції як вияву європейськості.

Ці тематичні блоки вивчатимуть упродовж II семестру.

На останньому уроці кожного семестру запропоновано проведення уроку-підсумку, де семикласники мають можливість виділити письменників, їхні твори, які найбільш їм сподобалися, запам'яталися, висловлюючи власні міркування щодо цього.

Виходячи із зазначеної навчальною програмою загальної кількості годин, рекомендоване календарне планування передбачає 70 годин, з них:

- 50 — на текстуальне вивчення творів.
- 2 — уроки-підсумки (наприкінці кожного семестру).
- 4 — уроки літератури рідного краю:
 - К. Перелісна «Три правди»;
 - Я. Щоголів «Порада»;
 - П. Кореницький «Панько та Верства»;
 - І. Сенченко «Рубін на Солом'янці».
- 4 — уроки позакласного читання:
 - А. Кащенко «Над Кодацьким порогом»;
 - С. Васильченко «Приблуда»;
 - М. Трублаїні «Шхуна “Колумб”»;
 - А. Дімаров «Блакитна дитина».
- 6 — контрольні роботи, з них 2 години на контрольні твори.

- 4 — розвиток зв'язного мовлення (усно — «Складання плану до характеристики образу Павлуся, героя твору А. Чайковського «За сестрою»»; «Складання анкети на Павлуся, героя твору О. Стороженка «Скарб»»; письмово — «Творча робота за повістю М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять»»; «Робота за поезіями В. Симоненка»).

Таким чином, скориставшись цим навчальним посібником, учитель-словесник зможе донести до семикласників усе багатство ідейно-художнього змісту творів видатних майстрів літературного слова, продемонструвати довершеність і своєрідність художньої форми, неповторність творчого почерку кожного, визначити їхнє місце в літературному процесі.

Вступ. Із пісенних скарбів

УРОК № 1

ВСТУП. ХУДОЖНІЙ ТВІР ЯК ЯВИЩЕ МИСТЕЦТВА, НОВИЙ ІРРЕАЛЬНИЙ СВІТ, СТВОРЕНИЙ ПИСЬМЕННИКОМ

Мета: визначити зв'язок художньої літератури з іншими видами мистецтва, з'ясувати функції літератури, її місце в житті людини; розвивати культуру зв'язного мовлення та вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, спостереження; активізувати кругозір і світогляд дітей; формувати їхній кругозір, світогляд; виховувати любов до України, повагу до її мови та історії, до читання художніх книжок.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: виставка експонатів різних видів мистецтва, бібліотечка художніх програмових творів, які вивчатимуть у 7 класі; портрети письменників; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

*Книга — кораблі думки, які мандрують
по хвилях часу і бережно несуть свій дорогоцінний
вантаж від покоління до покоління.*

Ф. Бекон

*Книги пишуться на те, щоб прочитувати,
а читаються, щоб роздумувати.*

І. Франко

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ У ФОРМІ БЕСІДИ ЗА ПИТАННЯМИ

- ▼ Дайте визначення літературі як мистецтву слова. (*Література — це вид мистецтва, який у художній формі відображає життя народу.*)

- ▼ Які літературні жанри вам відомі?
- ▼ Чим вас захоплюють твори художньої літератури?
- ▼ Для чого людині потрібно читати книги?
- ▼ Яким, на ваш погляд, повинен бути справжній письменник?
- ▼ Чи складно, на ваш погляд, бути письменником? Свої міркування вмотивуйте.
- ▼ Що можна сказати про людину, яка не полюбляє читати книжок?
- ▼ Чим книга може збагатити кожного з вас?

III. ОГолошення теми, мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Шановні школярі!

Сьогодні ви вирушаєте у велику цікаву подорож сторінками художньої літератури 7 класу. Ви познайомитеся з новими письменниками; пізнаєте багато корисного і необхідного. Поповните власні знання про історичне минуле рідного краю, його звичаї, традиції, обряди. Дізнаєтеся про те, як слід цінувати дружбу, любити природу, долати різноманітні труднощі.

Нехай щастить вам!

2. Художній твір як явище мистецтва

Що ви розумієте під художнім твором? (*Художній твір — кінцевий результат і продукт творчої праці письменника, написаний за законами красного письма. Художні твори і становлять художню літературу.*)

Художній твір як один із видів мистецтва — найпопулярніший і найдоступніший усім. Він приносить радість людині, підносить її духовно. Сила впливу художнього слова найвизначніших літературних творів не лише в тому, що вони правдиво в образах моделюють різні сторони і грані дійсності, а й у тому, що вони гуманістичні за своєю суттю. Художній твір відтворює картини людського життя. У центрі кожного художнього твору — люди, їхнє життя, праця, думки і почуття. У художніх творах змальовано на прикладі дійової особи вчинки, звичаї, поведінку, настрої і почуття не однієї якоїсь людини, а багатьох людей.

3. Література та інші види мистецтва

Література (від лат. *litera* — «буква») в широкому розумінні слова — це всі написані і надруковані твори.

Мистецтвом називають відтворення життя в художніх образах.

За змістом розрізняють літературу наукову (математичну, природничу, медичну, технічну, історичну та ін.) і художню. До художньої літератури належать не тільки писані твори, але й твори народної поетичної творчості — фольклору.

Кожний вид мистецтва відображає життя своїми засобами:

- Архітектура — у загальному виді.
- Скульптура — зовнішній вигляд людини.
- Живопис — ширше розкриває зв'язок людини з довкіллям за допомогою ліній і фарб.
- Театр — створює ілюзію справжнього життя, перед глядачем проходять живі люди, у вчинках і хвилюваннях, розкривається їхній характер.
- Музика — здатна передати хвилювання людей, їх настроїв за допомогою звуків.
- Кіно — глибоко розкриває життя людини, її внутрішній світ, її зв'язки із суспільством.
- Література — найвищий рід мистецтва, вона має переваги над іншими видами мистецтва, бо здатна не обмежуватися у зображенні, розкритті внутрішнього і зовнішнього світу людини, її найтонших хвилювань. Життя людини відображується в динамічному розвитку.

4. Функції літератури

- Пізнавальна — людина є не тільки предметом зображення літератури, але й її метою. Читаючи художній твір, можна дізнатися про історичне минуле, звичаї, обряди рідного народу, культуру тощо.
- Естетична — у кожної людини є естетичне відчуття, прагнення до прекрасного.
- Виховна — виховують у читачів любов до рідного краю, праці, природи; до одних дійових осіб автор намагається викликати у читачів співчуття і любов, до інших — неприязнь, ненависть.

5. Художня і наукова література

▼ У чому відмінність художньої літератури від наукової?

Автори наукових творів, описуючи і пояснюючи явища природи і події суспільного життя, роблячи ті або інші узагальнення, користуються цифрами, науковими термінами, поняттями тощо. Ці твори впливають переважно на розум людини.

Художня ж література змальовує життя за допомогою словесно-художніх засобів. Вона зображує життя природи й суспільства в картинках і образах. Художня література розповідає переважно про внутрішній світ людей, про їхні взаємовідносини, настрої, праг-

нення і вчинки, думки і переживання. Вона впливає не тільки на розум, але й на почуття читача. Отже, вчений і письменник кожний по-своєму, своїми засобами показують правду життя. Тільки вчений доводить, а письменник показує, і обидва переконують читача: один — логічними доказами, інший — правдивими картинками.

6. Довідковий матеріал

6.1. Історія книгодрукування.

Перші друковані книги в Україні з'явилися понад 500 років тому: з 1460 року у Львові вже працювала друкарня Степана Дропка. А згодом утвердить його починання славетний Іван Федоров.

Починаючи з XII століття, слов'яни використовують папір, першими почали це робити болгарки.

6.2. Народна мудрість про книгу.

- Книгу читають не очима, а розумом.
- Книга — світ, книга — серцю привіт.
- Дім без книги — день без сонця.
- Хороша книжка яскравіша за зірку.
- У домі без книги, як без вікон, темно.
- З книгою жити — з добром дружити.
- Кому книга — розвага, а кому — навчання.
- Нема розумного сусіда — з книгою поговори.
- Книга — друг, без неї як без рук.

У Землі супутник — Місяць, у людини — книга. Хороша книга — свято.

6.3. Загадки про книгу.

Не куц, а з листочками,
Не сорочка, а зшита,
Не людина, а розповідає. *(Книга)*

Коли хочеш ти читати,
То мене повинен знати,
А коли мене не знаєш,
То нічого не вгадаєш. *(Абетка)*

Снігові поля, чорні грачі,
Хочеш розумним бути —
Бери та вчи. *(Книга)*

Всім розкаже всі пригоди,
А сама мовчить ізроду. *(Книга)*

Дивилися — чистенька,
Погладили — гладенька,
А читати станеш — спіткнешся. *(Книга)*

Бачити — не бачить,
Чути — не чує,
Мовчки говорить,
Добре мудрує. (Книга)

Мовчить,
А багато людей навчить. (Книга)

Кожен скільки хоче бере,
А все лишається. (Книга)

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. «Незакінчене речення»

Продовжте думку.

1. Література — від латинського слова *litera* — означає... (буква).
2. Головним предметом зображення в художній літературі є... (людина).
3. Про мову художньої літератури кажуть, що вона є... (образною).
4. Першими почали використовувати папір для книгодрукування... (болгари).
5. Друковані книги в Україні почали з'являтися з 1460 р. у... (Львові).
6. «О слово! Будь мечем моїм! / Ні, сонцем стань! Вгорі спинися, / Осяй мій край і розлетися. / Дощами судними над ним», — так висловився... (О. Олесь).
7. Художні прийоми, використані в рядку: «Проміння, мов руки, простяглось до лісу». (Порівняння, метафора)
8. Літературні образи створюють за допомогою... (мови).
9. Художниками слова називають... (письменників).
10. Книга вчить людину бути... (шляхетною).
11. Художня література змальовує життя за допомогою... (словесно-художніх засобів).
12. Визначте закінчення прислів'я: «Хороша книга яскравіша за...» (зірку).

Примітка. За кожную правильну відповідь — 1 бал.

2. «Поміркуй. Обґрунтуй»

- ▼ Як ви розумієте прислів'я: «Купиш хорошу книгу — придбаєш розумного друга»? Свою думку обґрунтуйте.
- ▼ Умотивуйте, чому до художньої літератури належать фольклорні твори. Чим це зумовлено?
- ▼ Порівняйте художню літературу і кіно як види мистецтва. Який з них, на ваш погляд, найдовершеніший?
- ▼ Доведіть, як художня література відтворює картини людського життя. Свої спостереження вмотивуйте.

- ▼ Доведіть, що художній твір — це мистецтво.
- ▼ Як, на вашу думку, в чому полягає пізнавальне значення художньої літератури для людини?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

«Думка вголос»

Художня література зображує життя природи й суспільства в картинах і образах. Вона розповідає переважно про внутрішній світ людей, про їхні взаємовідносини, настрої, прагнення і вчинки, думки й переживання; впливає не тільки на розум, але й на почуття читача.

Впливаючи на думки і почуття, погляди людей, художня література відіграє велику роль у житті суспільства.

VII. ОГЛОШЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

VIII. ДОМАШНЕ ЗАВДАННЯ

Підготуватися до позакласного читання (дібрати матеріал про життя і творчість А. Кащенко, знати ідейно-художній зміст його твору «Над Кодацьким порогом»).

УРОК № 2

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ.

А. КАЩЕНКО «НАД КОДАЦЬКИМ ПОРОГОМ»

Мета: продовжити знайомити школярів з історичним минулим нашого рідного краю, народу на прикладі твору А. Кащенко «Над Кодацьким порогом»; стисло опрацювати відомості про життєвий і творчий шлях письменника; з'ясувати ідейно-художній зміст повісті, охарактеризувати його героїв; розвивати культуру зв'язного мовлення, увагу, спостережливість, логічне мислення, вміння узагальнювати, порівнювати, співставляти, раціонально використовувати навчальний час; формувати кругозір учнів; виховувати почуття пошани, поваги до історичних героїв краю.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет А. Кащенко, бібліотечка його творів, комплект ілюстрацій «Гетьмани України», додатковий матеріал про козаків та отамана І. Сулиму; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).